TA’LIM JARAYONIDA MILLIY MEROS MANBALARIDAN FOYDALANISHNING PEDAGOGIK AHAMIYATI(BOSHLANG‘ICH TA’LIM MISOLIDA)

Babajanova Nodira
Ranch universiteti pedagogika yo‘nalishi 1 kurs magistrantii
Tel:+998508860606
Doi: https://doi.org/10.5281/zenodo.20077724

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang‘ich sinf o‘quvchilarini milliy va umuminsoniy qadriyatlar ruhida tarbiyalashda madaniy merosdan foydalanishning pedagogik ahamiyati yoritilgan. Boshlang‘ich ta’lim jarayonida xalq og‘zaki ijodi namunalari, tarixiy obidalar, urf-odatlar, milliy an’analar, buyuk allomalar merosi hamda badiiy asarlardan samarali foydalanish o‘quvchilarda vatanparvarlik, milliy g‘urur, estetik did va ma’naviy dunyoqarashni shakllantirishga xizmat qilishi asoslab berilgan. Shuningdek, dars jarayonida madaniy meros namunalaridan foydalanishning interfaol usullari, zamonaviy pedagogik texnologiyalar bilan uyg‘unligi hamda tarbiyaviy samaradorligi tahlil qilingan. Maqolada madaniy meros vositasida o‘quvchilarning tarixiy xotirasini mustahkamlash, ijodiy tafakkurini rivojlantirish va milliy o‘zlikni anglash ko‘nikmalarini shakllantirish masalalariga alohida e’tibor qaratilgan.

Kalit so‘zlar: madaniy meros, boshlang‘ich ta’lim, milliy qadriyat, tarbiya, ma’naviyat, tarixiy xotira, xalq og‘zaki ijodi, pedagogik texnologiya, vatanparvarlik, estetik tarbiya.

THE PEDAGOGICAL IMPORTANCE OF USING CULTURAL HERITAGE IN PRIMARY GRADES

Annotation. This article discusses the pedagogical importance of using cultural heritage in educating primary school students in the spirit of national and universal values. It substantiates that the effective use of folklore samples, historical monuments, customs, national traditions, the legacy of great scholars, and literary works in the primary education process contributes to the formation of patriotism, national pride, aesthetic taste, and spiritual outlook among students. The article also analyzes interactive methods of using cultural heritage materials in the classroom, their integration with modern pedagogical technologies, and their educational effectiveness. Special attention is paid to strengthening students’ historical memory, developing creative thinking, and forming skills of national identity awareness through cultural heritage.

Keywords: cultural heritage, primary education, national values, upbringing, spirituality, historical memory, folklore, pedagogical technology, patriotism, aesthetic education.

Kirish

Bugungi globallashuv jarayonida yosh avlodni milliy qadriyatlar, tarixiy xotira va ma’naviy meros ruhida tarbiyalash dolzarb pedagogik vazifalardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, boshlang‘ich ta’lim bosqichi o‘quvchi shaxsining shakllanishida muhim davr bo‘lib, bu jarayonda bolalarda Vatanga muhabbat, milliy g‘urur, ajdodlar merosiga hurmat va umuminsoniy qadriyatlarga sadoqat tuyg‘ulari tarkib topadi. Shu bois boshlang‘ich sinflarda ta’lim-tarbiya jarayonini madaniy meros asosida tashkil etish muhim ahamiyat kasb etadi.

Shavkat Mirziyoyev ta’kidlaganidek, “Yangi O‘zbekistonni barpo etishda ajdodlarimizning boy ilmiy va ma’naviy merosiga tayanamiz”. Ushbu fikr yosh avlod tarbiyasida milliy merosning o‘rni naqadar muhim ekanini ko‘rsatadi. Darhaqiqat, buyuk ajdodlarimiz yaratgan bebaho meros yoshlarni vatanparvarlik, ezgulik va ma’rifat ruhida tarbiyalashning mustahkam manbai hisoblanadi.

Shuningdek, Prezidentimiz tomonidan “Ma’naviyatni yuksaltirmay turib, jamiyat taraqqiyotiga erishib bo‘lmaydi”, deya qayd etilgani ham bejiz emas. Zero, boshlang‘ich ta’lim jarayonida ma’naviy tarbiyani kuchaytirish, o‘quvchilar qalbida milliy qadriyatlarga hurmat uyg‘otish bugungi kunning muhim vazifasidir. Bu borada madaniy meros namunalaridan foydalanish samarali vosita bo‘lib xizmat qiladi.

Madaniy meros xalqning ko‘p asrlik tarixiy tajribasi, urf-odatlari, an’analari, san’ati, adabiyoti, me’morchiligi va ma’naviy boyliklarini o‘zida mujassam etadi.[1] U yosh avlodni barkamol inson etib tarbiyalashda bebaho manba bo‘lib xizmat qiladi. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilariga ertaklar, afsonalar, maqollar, topishmoqlar, milliy bayramlar, tarixiy obidalar va buyuk allomalar hayoti haqida ma’lumot berish orqali ularda milliy o‘zlikni anglash hissi kuchayadi.

Shuningdek, madaniy meros namunalaridan foydalanish o‘quvchilarning darsga qiziqishini oshiradi, tasavvur doirasini kengaytiradi, ijodiy va mustaqil fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantiradi. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida madaniy merosni o‘qitish esa ta’lim samaradorligini yanada oshiradi.

Mazkur maqolada boshlang‘ich sinflarda madaniy merosdan foydalanishning pedagogik ahamiyati, uning ta’limiy va tarbiyaviy imkoniyatlari hamda amaliy qo‘llash usullari tahlil etiladi.

TADQIQOT USULI VA ILMIY YANGILIGI

Mazkur tadqiqotni amalga oshirish jarayonida pedagogika, adabiyotshunoslik hamda metodika fanlariga oid ilmiy manbalarni tahlil qilish, qiyosiy o‘rganish, kuzatish, suhbat va umumlashtirish usullaridan foydalanildi. Boshlang‘ich sinflarda o‘qish darslarini tashkil etish bo‘yicha ilg‘or pedagogik tajribalar o‘rganildi hamda madaniy meros namunalaridan foydalanishning amaliy imkoniyatlari tahlil qilindi.

Tadqiqot davomida o‘quvchilarning yosh va psixologik xususiyatlari hisobga olingan holda Sharq rivoyatlari, xalq og‘zaki ijodi, hikmatli so‘zlar va mumtoz adabiyot namunalarini dars jarayoniga integratsiya qilish yo‘llari kuzatildi. Shuningdek, o‘qish darslarida interfaol metodlar, rolli o‘yinlar, savol-javob, klaster va multimedia vositalaridan foydalanish samaradorligi tahlil etildi.

Tadqiqotning ilmiy yangiligi shundan iboratki, boshlang‘ich sinflarda madaniy merosdan foydalanishning pedagogik imkoniyatlari zamonaviy ta’lim talablari asosida tizimli ravishda yoritildi. O‘qish darslarida Sharq rivoyatlari, hikmatlari va mumtoz shoirlar ijodidan foydalanishning metodik modeli taklif etildi. Ushbu model orqali o‘quvchilarda milliy qadriyatlarga hurmat, kitobxonlik madaniyati, mustaqil fikrlash, nutqiy faollik va ijodiy tafakkurni rivojlantirish imkoniyatlari asoslab berildi.

Shuningdek, madaniy meros namunalarini boshlang‘ich ta’lim mazmuniga moslashtirish, ularni yosh xususiyatlariga muvofiq tanlash hamda interfaol texnologiyalar asosida o‘qitish bo‘yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi. Bu esa tadqiqot natijalarining nazariy va amaliy ahamiyatini yanada oshiradi.

ASOSIY QISM

Boshlang‘ich sinflarda madaniy merosdan foydalanish ta’lim samaradorligini oshirish, o‘quvchilarda milliy qadriyatlarga hurmat tuyg‘usini shakllantirish hamda ularning ma’naviy dunyoqarashini boyitishda muhim omil hisoblanadi. Ayniqsa, o‘qish darslarida xalq og‘zaki ijodi namunalari, Sharq rivoyatlari, hikmatli so‘zlar, maqollar, afsonalar hamda mumtoz adabiyot vakillari ijodidan foydalanish o‘quvchilarning matnni tushunish, fikrlash va xulosa chiqarish ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

---

[1] Karimova, Sh. Bolalar adabiyoti. Toshkent: Oliy ta’lim muassasalari talabalari uchun darslik.2023/324 b.

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari yosh jihatidan qiziqarli voqealar, ibratli hikoyalar va obrazli matnlarga ko‘proq qiziqadilar. Shu sababli dars jarayonida Sharq rivoyatlari va hikmatlaridan foydalanish ularning darsga bo‘lgan qiziqishini oshiradi. Masalan, donishmandlik, halollik, sabr-toqat, mehnatsevarlik, ota-onaga hurmat kabi mavzulardagi rivoyatlar[2] o‘quvchilarga sodda va ta’sirchan tarzda yetib boradi. Bunday matnlar orqali bolalarda yaxshilik va yomonlikni farqlash, odob-axloq me’yorlariga rioya qilish ko‘nikmalari shakllanadi.

Sharq mutafakkirlari merosi boshlang‘ich ta’limda katta tarbiyaviy ahamiyatga ega. Xususan, Alisher Navoiy, Sa'diy Sheroziy, Jaloliddin Rumiy, Ahmad Yassaviy, Yusuf Xos Hojib kabi allomalar asarlaridagi hikmatli fikrlar yosh avlod tarbiyasida muhim manba bo‘lib xizmat qiladi. Ularning asarlarida ilm olish, rostgo‘ylik, insonparvarlik, mehr-shafqat, sabr va kamtarlik kabi fazilatlar ulug‘langan.

Masalan, Alisher Navoiy[3] ijodidagi do‘stlik, ilm-ma’rifat, komillik haqidagi baytlar o‘qish darslarida o‘quvchilarga sodda sharh asosida tushuntirilsa, ularda kitobxonlik madaniyati va milliy adabiyotga qiziqish ortadi. Sa'diy Sheroziyning “Guliston” asaridagi hikoyatlar esa axloqiy tarbiya vositasi sifatida juda qulaydir. Undagi qisqa va mazmunli voqealar orqali bolalar to‘g‘rilik, saxovat, mehnatsevarlik kabi insoniy fazilatlarni anglaydilar.

O‘qish darslarida maqol va hikmatli so‘zlardan foydalanish ham samarali natija beradi. Chunki maqollar xalq donishmandligining mahsuli bo‘lib, qisqa va lo‘nda shaklda katta ma’no ifodalaydi. Masalan, “Ilm – baxt kaliti”, “Mehnat qilgan to‘q bo‘lar”, “Yaxshilik qil, dengizga ot” kabi maqollar orqali o‘quvchilarga hayotiy xulosalar beriladi. Bu esa ularning og‘zaki nutqini rivojlantiradi hamda mustaqil fikrlashga o‘rgatadi.

Shuningdek, boshlang‘ich sinflarda tarixiy obidalar va milliy qadriyatlar haqida matnlar o‘qitish ham muhimdir. Registon maydoni, Ichan-Qal'a, Ark qal'asi kabi tarixiy maskanlar haqidagi matnlar orqali o‘quvchilarda Vatanga muhabbat, tarixga hurmat tuyg‘usi shakllanadi. Bunday darslarni rasmlar, videoroliklar va slaydlar bilan boyitish yanada katta samara beradi.

Madaniy merosdan foydalanishda interfaol metodlarning o‘rni ham katta. “Aqliy hujum”, “Klaster”, “Rolga kirish”, “Savol-javob”, “Bahs-munozara” kabi usullar yordamida o‘quvchilar dars jarayonida faol ishtirok etadilar. Masalan, rivoyat qahramonlarini rollarga bo‘lib o‘qish yoki mumtoz shoir hikmatlari yuzasidan fikr almashish darsni qiziqarli va mazmunli qiladi.

Xulosa qilib aytganda, o‘qish darslarida Sharq rivoyatlari, hikmatlari va mumtoz shoirlar ijodidan foydalanish boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining ma’naviy kamoloti, nutq madaniyati, kitobxonlik qiziqishi hamda milliy tafakkurini rivojlantirishda muhim vosita hisoblanadi. Bu meros namunalarini zamonaviy pedagogik texnologiyalar bilan uyg‘unlashtirish ta’lim sifati va tarbiyaviy samaradorlikni yanada oshiradi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, boshlang‘ich sinflarda madaniy merosdan foydalanish ta’lim-tarbiya jarayonining samaradorligini oshiruvchi muhim pedagogik omillardan biridir. Xalqning boy tarixiy-ma’naviy merosi, milliy qadriyatlari, Sharq rivoyatlari, hikmatli so‘zlar hamda mumtoz adabiyot namunalari o‘quvchilarning ma’naviy dunyoqarashini boyitadi, ularda Vatanga muhabbat, ajdodlar merosiga hurmat va milliy g‘urur tuyg‘ularini shakllantiradi.

Ayniqsa, o‘qish darslarida Alisher Navoiy, Sa'diy Sheroziy, Jaloliddin Rumiy[4] kabi mutafakkirlar ijodidan foydalanish o‘quvchilarning nutq madaniyati, kitobxonlik qiziqishi va

[2] O‘zbek xalq og‘zaki ijodi namunalari (maqollar, rivoyatlar, ertaklar to‘plami). – Toshkent: Fan nashriyoti.2014.124 b.

[3] Alisher Navoiy. Mahbub ul-qulub**.** Toshkent: G‘afur G‘ulom nomidagi nashriyot.2017.

[4]

axloqiy fazilatlarini rivojlantirishda katta ahamiyat kasb etadi. Bunday manbalar orqali yosh avlodga ilmga intilish, odob-axloq, mehnatsevarlik, insonparvarlik kabi fazilatlar singdiriladi.

Shuningdek, madaniy meros namunalarini interfaol metodlar, multimedia vositalari va zamonaviy pedagogik texnologiyalar bilan uyg‘unlashtirib o‘qitish darslarning qiziqarli, mazmunli va samarali bo‘lishini ta’minlaydi. Bu esa o‘quvchilarning mustaqil fikrlashi, ijodiy tafakkuri va faolligini oshiradi.

Demak, boshlang‘ich ta’limda madaniy merosdan foydalanish nafaqat bilim berish, balki barkamol avlodni tarbiyalashning muhim vositasi hisoblanadi. Shu bois o‘qituvchilar dars jarayonida milliy va umuminsoniy qadriyatlarni aks ettiruvchi manbalardan keng foydalanishlari, ularni zamonaviy metodlar asosida o‘quvchilarga yetkazishlari maqsadga muvofiqdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligi**.** Boshlang‘ich ta’lim uchun Ona tili va o‘qish savodxonligi darsliklari (1–4-sinflar). Toshkent
2. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligi. Tarbiya darsliklari (1–4-sinflar). Toshkent**.**
3. Alisher Navoiy. Mahbub ul-qulub. Toshkent: G‘afur G‘ulom nomidagi nashriyot.2017.
4. Sa'diy Sheroziy. Guliston. Toshkent: Sharq nashriyoti.2020
5. Jaloliddin Rumiy. Masnaviyi ma’naviy**.** Toshkent: Yangi asr avlodi.2019
6. Yusuf Xos Hojib. Qutadg‘u bilig. Toshkent: Fan,2014
7. Ahmad Yugnakiy. Hibat ul-haqoyiq**.** Toshkent: Mumtoz so‘z.2016
8. Karimova, Sh. Bolalar adabiyoti. Toshkent: Oliy ta’lim uchun darslik.2023
9. Karimova, Sh. Nutqiy mahorat va o‘qituvchi nutqi. Toshkent: Mahalla va oila, 2023.
10. Mahmudov, F. Boshlang‘ich sinflarda ifodali o‘qishning ahamiyati. *Journal of Education and Science*, 2018, 2(4), 34–40.
11. Pedagogika va boshlang‘ich ta’lim metodikasiga oid zamonaviy ilmiy manbalar va maqolalar to‘plami. Toshkent, 2020.